

obnavljajoča moč za neko novo kulturo, ki služi spremenjenim potrebam? Prepričani smo, da so lahko.

In je tudi treba izkoristiti možnosti, ki jih nudijo etnološki muzeji na prostem. Tako pri zgodovinski, družbeni kot pri estetsko-oblikovni vzgoji.

Madžarskim etnologom in muzeologom, sodelavcem v zavodih za spomeniško varstvo in tehničnim strokovnjakom se odpira velika možnost, da na podlagi mednarodnih in domačih izkušenj ustvarijo državni etnološki muzej na prostem. Le-ta naj bi po zamislih predstavil tradicionalno materialno kulturo madžarske vasi in madžarskega trga. Upoštevajoč razlike v načinu življenja raznih družbenih slojev in skupin, narodnostnih skupnosti, poklicnih skupin, ki so živeli v vaseh in trgih. Vse to - variante in spremembe v načinu življenja v državi pred industrijsko revolucijo - naj bi, po načrtih, prikazale opremljene stavbe iz različnih pokrajin države, ki bi bile združene v t.i. pokrajinske enote. Ta predstavitev, glede posebnega položaja Madžarske, bi dala možnost pregleda srednjeevropske razsežnosti.

MUZEJI NA PROSTEM V SLOVENIJI

Prvi pobudniki za postavitve muzeja na prostem so bili muzealci etnologi že v 30. letih 20. stoletja. Zavzemali so se za pridobitev samostojnega poslopja Slovenskega etnografskega muzeja (ustanovljenega že leta 1923) z večjim parkom, v katerem bi s posamičnimi objekti iz cele Slovenije predstavili (še posebno poudarjeno!) razlike v ljudskem stavbarstvu in stanovanjski kulturi.

Do konkretnjših načrtov za muzej na prostem je prišlo šele po 2. svetovni vojni vzporedno z novim idejnim načrtom prostorske rešitve Slovenskega etnografskega muzeja, ki pa še do danes ni izpeljan.

Do uresničitve zastavljenega programa ni prišlo zaradi več razlogov, pa tudi "muzejsko-pedagoški pristop predstavitve arhitekturnih spomenikov na neko izbrano lokacijo je bil v nasprotju s splošno veljavnim in zakonsko opredeljenim načelom varovanja spomenikov 'in situ', na kraju samem" (Spomeniška zakonodaja, VS₁, Ljubljana 1948, št.3-6), kar je zagovarjala služba za varstvo naravne in kulturne dediščine.

Kljub deklaraciji ICOM-a o muzejih na prostem iz leta 1957, ki je potrdila in upravičila vsa dotedanja prizadevanja za postavitve centralnega muzeja na prostem, je razvoj muzejskega varstva še nadalje potekal v senci varstvene dejavnosti. Deklaracija je izpostavila nujnost procesa prenosa objektov ljudskega stavbarstva na novo

lokacijo, še posebno, če jih ni mogoče ohranjati na mestu samem, in so že tako ali tako izgubili svoje prvotno okolje; ti dve zahtevi predstavljata temelj teorije in filozofije konservatorstva.!

V šestdesetih in na začetku sedemdesetih let je prišlo do desetih zametkov lokalnih muzejev na prostem ob muzejih ali kulturnih spomenikih. Vanje je bilo prenesenih okoli trideset objektov. V zadnjem desetletju se uspešno razvijata le dva, in to v Rogatcu in v Sečovljah.

Omenjena deklaracija ICOM-a je bila dopolnjena leta 1972 z zahtevami po predstavitvi celotnih naselij s pripadajočimi obdelovalnimi površinami in kulturne krajine v sklopu muzejskih predstavitev kot nedeljive vezi med naravno in kulturno dediščino.

Približno pred desetimi leti so se zavodi za varstvo naravne in kulturne dediščine kadrovsko okrepili z etnologi konservatorji, ki so postali poglobilni pobudniki za postavitev muzejev na prostem. To zamisel je še dodatno vzpodbudilo posvetovanje Slovenskega etnološkega društva o tej problematiki leta 1981 in samo zaskrbljujoče stanje ljudskega stavbarstva.

Kljub osrednjemu konservatorskemu načelu, ki zahteva varovanje objektov na mestu nastanka v nespremenjeni obliki in funkciji, prihaja do neprimernih posegov in rušenj prav zaradi specifične obravnavanega stavbnega fonda (številčnost, problematika zasebnega lastništva, živa funkcija). Ljudsko stavbarstvo je bolj kot ostale 'spomeniške' zvrsti pod stalnim pritiskom družbenoekonomskega razvoja in z njim povezanimi spremembami v bivalni kulturi in celotnem načinu življenja.

Sredi 80-ih let je Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine Kranj dal pobudo za postavitev centralnega muzeja na prostem pri gradu Krumperk v občini Domžale. Izdelano je bilo že več spremljajočih gradiv, v preteklem letu pa je Zavod iz Kranja v sodelovanju z vsemi etnologi konservatorji, z Zavodom RS za varstvo naravne in kulturne dediščine ter Slovenskim etnografskim muzejem pripravil elaborat, v katerem je jedro seznam objektov ljudskega stavbarstva, ki jih lahko prenesemo v muzej na prostem.

Ta projekt, ki ga lahko imenujemo "Nacionalni program varovanja objektov ljudskega stavbarstva v centralnem muzeju na prostem", je plod zblizanja muzeoloških in varstvenih stališč glede potrebe, smotrnosti **dodatnega** varstva ljudskega stavbarstva v muzejih na prostem.

V zadnjih letih prihaja v neposredni zvezi z združevanjem Evrope do ponovnega razcveta zavesti o nacionalni pripadnosti in s tem povezanim snovanjem in širitvijo lokalnih ter regionalnih muzejev na prostem. Še posebno po 14. dnevih Združenja evropskih muzejev na prostem v Rožnovu na Češkem smo se udeleženci posveta zavzeli za postavitev regionalnih muzejev, ne pa centralnega, na nacionalnem nivoju. Zavedamo se, da bi pri nas regionalni muzeji na prostem (z izpostavljenjo pedagoško funkcijo) predstavili v čimvečji možni meri življenje v preteklosti od

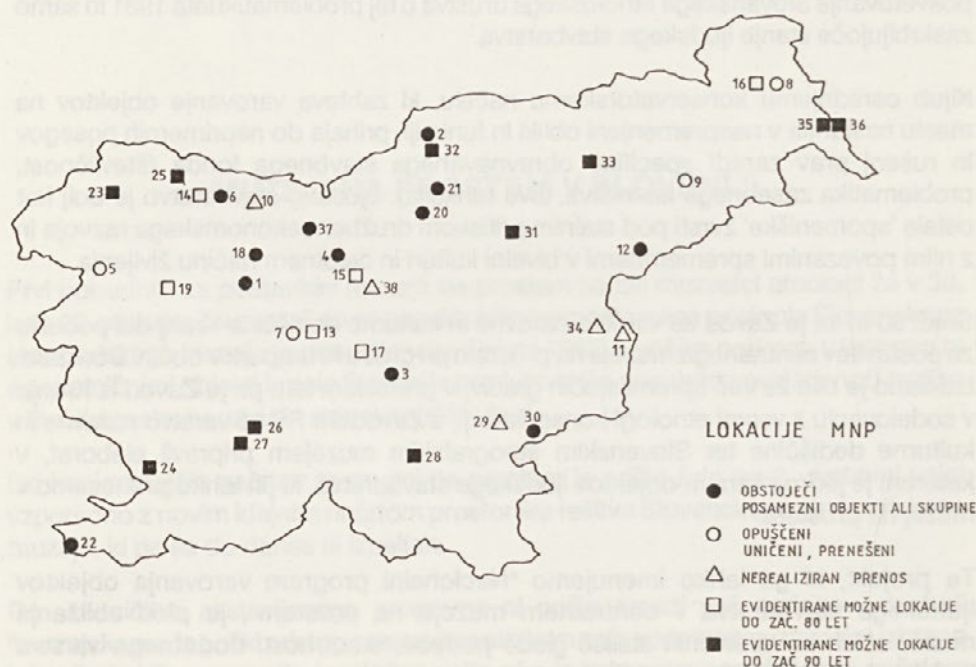
gnotne, družbene pa do duhovne kulture in v mnogočem doprinesli k zorenju sodobne nacionalne zavesti.

Irena Keršič, kustos etnolog
Slovenski etnografski muzej

Zvezdana Koželj, sam. svetovalka za varstvo etnološke dediščine,
Z RS VNKD

Silvester Gaberšček, etnolog konservator
Zavod VNKD Kranj

Aleš Hafner, arhitekt konservator
Zavod VNKD Kranj

Lokacije muzejev na prostem v Sloveniji